

הרב יהושע לעמבערגער

ירושלים

פרשות שמיני-אחרי הקרבת נדב ואביהו

מספר שאלות:

א. תמיהה כללית על כלל הקרבנות: מדוע נקראת הקרבת ה'קרבן' בתורת כהנים בשם זה כשם עיקרי, יותר משמות אחרים כגון 'זבח', 'אשה' וכדומה, הרי משמעות המילה של קריבה לא מבטאת את עיקרי פעולות העבודה, כגון שחיטה='זבח', הקטרה='אשה'. לכאורה כלל לא מובן השם הזה ביחס לזבחים.

ב. עוד תמיהה כללית על כלל הקרבנות: מדוע הקטרת האברים\אימורין אינה נחשבת למצוה בפני עצמה, כמו שאר העבודות, וגם אינה מעכבת את הכפרה כשאר העבודות, וגם זמנה בלילה שלא כשאר העבודות (שלכן גם תפילת ערבית שמכוונת לה, ביסודה תפילת רשות)? הרי ההקטרה היא שיא התכלית של כל קרבן, שנקראת על שמו 'אשה ריח ניחוח', כלומר ריח הניחוח של הקרבן הוא על ידי הקטרתו באש.

ג. תמיהה כללית על קטורת: בכל עבודות המשכן\מקדש היה נס מיוחד שביטא את ענינו התמידי, במזבח החיצון היה אש של מעלה תמידי רובץ על המערכה, במנורה היה הנר המערבי שלא נכבה, בשלחן היה לחם חם ביום הלקחו, מדוע איפה רק במזבח הקטורת שהוא לכאורה המובחר שבעבודות, לא היה שום נס תמידי מהסוג הזה?

ד. "וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן" וגו' (ריש פרשת אחרי מות)

פירש"י:

"מה ת"ל היה רבי אלעזר בן עזריה מושלו משל לחולה שנכנס אצלו רופא אמר לו אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב בא אחר ואמר לו אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב שלא תמות כדרך שמת פלוני זה זרזו יותר מן הראשון לכך נאמר אחרי מות שני בני אהרן".

"ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא" - שלא ימות כדרך שמתו בניו.

לפי זה, מדוע לא די בזה שאהרן לא יביא אש זרה כפי שהביאו בניו (וכן לא יכנס שתוי יין, והרי היה נשוי לאשה), כלומר לא יעשה כפי שהם עשו, אלא יעשה הכל בלי שום פגם, ויהיה די בזה בכדי שלא ימות כדרך שמתו בניו. למה הוא חייב להוסיף על זה כל סדר העבודה המיוחדת? הרי בניו לא מתו בגלל שלא עשו את כל סדר העבודה, אלא בגלל חטא אש זרה, (או חטאים אחרים שמנו חז"ל).

ה. "תניא, רבי אליעזר אומר: לא מתו בני אהרן אלא על שהורו הלכה בפני משה רבן".
נוסיף ביאור מה היה תוכן הוראתם לעומת הוראת משה מעבר לפעולה עצמה.

ו. "ויקחו בני אהרן נדב ואביהו" (ויקרא י, א)

פירש רשב"ם:

"ויקחו בני אהרן נדב ואביהו" – קודם שיצא האש מלפני ה' כבר לקחו איש מחתתו להקטיר קטורת לפנים על מזבח הזהב, שהרי קטורת של שחר קודמת לאיברים ונתנו בהן אש זרה אשר לא צוה אותם משה ביום הזה, שאף על פי שבשאר ימים כתיב: ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח – היום לא צוה ולא רצה משה שיביאו אש של הדיוט, לפי שהיו מצפים לירידת אש גבוה ולא טוב היום להביא את זה, כדי להתקדש שם שמים שידעו הכל כי אש באה מן השמים, כמו שאמר אליהו: 'ואש לא תשימו' – לפי שהיה רוצה לקדש שם שמים בירידת האש מלמעלה. 'ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם' – והוא ותצא אש של פסוק ראשון. כמו שפירשתי אצל 'וישב משה את דברי העם' וכן: 'וישב את הכסף לאמו', שכתוב ב' פעמים בפסל מיכה ששניהם אחד הם. אף כאן ב' הפסוקים אחד הם. כשיצא האש ותאכל את השלמים של מזבח החיצון, כשלקחו בני אהרן והקריבו אש זרה על המזבח הפנימי, ותצא אש מלפני ה' – להקטיר קטורת לפנים תחלה ופגעה [ב] בני אהרן שם ומתו, ואח"כ יצאה משם ובאה אל מזבח החיצון ותאכל את העולה.

ולעיל מיניה על הפסוק "וירא כבוד ה' אל כל העם" (ט, כג) פירש רשב"ם:

כיצד? (פ"י: כיצד 'וירא כבוד ה')

– ותצא אש מלפני ה' מבית קודש הקדשים דרך מזבח הזהב להקטיר קטרת שהוא קודם להקטרת תמיד כדאמרינן במסכת יומא, ושם מצא בני אהרן אצל מזבח הזהב ושרפן, ואחר כך יצא ובא לו על המזבח ותאכל על המזבח את העולה ואת השלמים.

ואף לפירוש זה, עדיין צריך להבין מדוע משה לא חשש להלכה הזאת של קטורת קודמת לאברים, אלא רק נדב ואביהו?

ז. "ויבא משה ואהרן" וגו' (שם)

פירש"י: "למה נכנס משה עם אהרן ללמדו על מעשה הקטרת".

צריך להבין, דלא מצינו בעבודה אחרת שיהיה מסופר בהדיה שמושה לימדו על מעשיה.

8. כמו כן, מדוע נזכר ללמדו דוקא כעת - כשכל ישראל כבר עומדים דרוכים ומצפים ליציאת האש והשראת השכינה, מפני מה הוצרכו ליכנס במיוחד לאוהל מועד באמצע המעמד, בין ברכה אחת לשניה?

הצעת מהלך בפרשה

לפי דבריו הנפלאים של הרשב"ם מתיישבת היטיב התמיהה השלישית שתמהנו מדוע אין במזבח הקטרת שום נס תמידי כמו בשאר כלי הקודש, שאכן לפי רצון השי"ת ומשה עבדו שהאש של מעלה שיצא מקוה"ק יקטיר קודם את הקטורת כמו שהוא יקטיר אחרי זה את איברי הקרבנות במזבח החיצון, אכן היה האש של מעלה נשאר לרבוץ תמיד על המזבח הפנימי בדיוק כמו שהוא נשאר לרבוץ על המזבח החיצון, (ויתכן להוסיף על דברי הרשב"ם שהאש הניסי הזאת בדרכו למזבח הפנימי הדליק גם את המנורה, או לפחות את הנר המערבי), אלא שנדב ואביהו בהביאם אש זרה של הדיוט גרמו שהאש של מעלה בכלל לא יעבור על מזבח הקטורת, וממילא נשאר החסרון הנורא הזה לדורות עולם, שלעולם כשיקטירו קטורת יצטרכו להביא אש של הדיוט, שהוא אש זרה.

ובזה מתיישבת היטיב גם התמיהה הרביעית שתמהנו, מדוע צריך אהרן לעשות את כל העבודה המיוחדת ולא די לו בזה שלא יביא אש זרה כדרך שהביאו בניו. כי יש כאן אכן שתי אזהרות לאהרן: אחד, שלא יחזור שוב על החטא של בניו, ולא יביא שוב אש זרה לגמרי, כלומר אש שלא מהמזבח החיצון - שהיא בעצם גם אש של מעלה. ושנית, שיעשה עבודה שלימה מיוחדת בכדי לכפר על ההקטרה באש זרה, כלומר, גם כשיביא אש מהמזבח החיצון, עדיין היא נחשבת לאש זרה לגבי המזבח הפנימי, שלולא החטא של בניו, היה אמור לרבוץ שם אש של מעלה מיוחדת למזבח הפנימי. ועל זה צריך עבודה גדולה ומיוחדת לתקן ולכפר על החסרון הנורא הזה.

נמשיך ליישב את התמיהה השישית מדוע משה לא חשש להלכה שקטורת קודמת לאברים כפי שנדב ואביהו חששו? [ותוך כדי יתיישב גם התמיהה הראשונה על עצם שם קרבן. והשניה, מדוע בכל קרבן הקטרת האיברים לא נחשבת כמצוה בפני עצמה ולא מעכבת את הכפרה וזמנה גם בלילה].

סדר העבודה במזבח החיצון היא, להניח את האברים תחילה, ועל זה בא האש שלמעלה לאכלם, כך היה בקרבנם של הבל, משה, מנוח, שלמה, אליהו, וכן כולם, כלומר, התורה ממשילה את הקרבן כאוכל של מעלה כביכול, וכמו במשל, העבד מגיש את האוכל לאדוניו, אבל האכילה עצמה מתבצעת על ידי האדון האוכל, כך היא בנמשל, הכהן מבצע את הקבלה וההולכה והזריקה, שכל זה מכונה בשם הקרבת קרבן, כלומר הכהן העבד מקרב את האוכל לאדוניו, אבל את ההקטרה עצמה שהיא כביכול אכילת גבוה מתבצעת על ידי ירידת האש הניסי שלמעלה, וגם אחרי שהאש כבר רובץ על המזבח לדורות, הגם שאז כמובן הסדר הוא שזורקים את האברים לתוך האש, שכבר נמצאת, בכל זאת, זה נחשב כאילו האש העליונה יורדת על האברים ואוכלת אותם, לכן למרות שההקטרה היא אכן שיא התכלית של ההקרבה, מ"מ לענין עבודת הכהן היא לא נחשבת למצוה בפני עצמה, כי היא מיוחסת לאכילת גבוה, ולא לכהן העובד והמקרב את האוכל.

לעומת זאת סדר הקטרת הקטורת מתבצעת באופן הפוך, קודם שמים את האש על המזבח או על המחטה, ועל האש שכבר נמצאת חופנים את הקטורת, (גם בצורה מעשית לא שייך להקטיר את הבשמים יפה כשמים עליו את האש).

נמצא לפי זה, שאי אפשר לבצע את שתי ההלכות ביחד, היינו גם להקדים קטורת לאברים, וגם לא להביא אש זרה מן ההדיוט ולחכות רק לאש של מעלה, כי איך אפשר להביא קטורת על המזבח הפנימי קודם שהאברים נקטרים על המזבח החיצון, כשאינ עוד אש על המזבח הפנימי בכדי לחפון עליו את הקטורת?

לכן היתה מחלוקת הלכתית בין משה לבין נדב ואביהו. נדב ואביהו סברו שאי אפשר לחכות על האש הניסי כי חייבים להקדים קטורת לאברים. אבל משה סבר שהיות שחייבים לחכות לאש של מעלה, אין עכשיו ברירה אלא לוותר על הקדמת הקטורת לאברים. ואכן משה יצא לברך את העם, ומחכים ליציאת האש, אבל האש לא יוצא, הבין משה מיד שזה בגלל שאכן חייבים להקדים קטורת לאברים, והקב"ה מחכה לקטורת, מיד נכנסו משה ואהרן בכדי ללמדו על מעשה הקטורת, היינו לימדו לחפון את הקטורת תיכף ומיד כשהאש העליונה יעבור דרך המזבח הפנימי עוד לפני שיגיע למזבח החיצון, שלזה צריך זריזות ומיומנות מיוחדת, ומיד אחרי שלימדו יצאו קודם לעם לברכם, לפני שאהרן יכנס שוב לחפון את הקטורת.

אבל נדב ואביהו כשראו שהאש מתעכבת לצאת והבינו שזה מפאת חסרון הקטורת שצריכים להקדימו, מיד נכנסו והקטירו באש זרה של הדיוט.

בס"ד כל תמיהותינו מיושבים.

[נוסיף להשלים לבאר בדרך אפשר ויתכן את סברת נדב ואביהו, איך לא חששו מהבאת אש זרה למרות החיוב להקדים קטורת:

נחלקו המפרשים הראשונים איפה הקטירו נדב ואביהו, האם על המזבח הפנימי כפי שמשמע בפרשת שמיני, או לפני ולפנים בקוה"ק, כפי שמשמע בפרשת אחרי. הרשב"ם סובר שהקטירו על המזבח, אבל נלך בפרט הזה לפי סברת החולקים עליו, שסוברים שהקטירו בקוה"ק.

נבאר מדוע באמת לא הקטירו על המזבח? הרי לפי מה שביארנו, כל סיבת הקטרתם היתה, בכדי להקדים קטורת לאברים, וההקטרה הזאת מקומה על המזבח, ולא בקוה"ק. ובכלל, עוד לא היתה אז שום ציווי של אופן הקטרה לפני ולפנים, שהציווי הראשוני על האופן הזה בא רק אחרי מיתתם, מהיכן איפה עלה במחשבתם אפשרות של הקטרה באופן זה?

אלא, שכל הענין של צריכת אש ניסי של מעלה היא רק על כלי מכלי המשכן מקדש, אין מקום לחשוב שהקטרה על מחטה תחייב אש ניסי של מעלה, כמו שרואים בהקטרה אצל קרח ועדתו, שלא חיובו אפילו להביא אש מהמזבח החיצון, (מלבד הקטרת אהרן). וכך הסברה נותנת שעל מחטה אין חיוב שיהיה דוקא אש של מעלה, לכן יתכן שבכדי לא לעבור על הבאת אש זרה מן ההדיוט על המזבח, הביאו במקום זה את האש הזרה על מחטה, ויתכן שסיבת כניסתם בזה לפני ולפנים, בכדי לא לבייש את המזבח שהיא המקום הקבוע המיועדת לקטורת, בזה שהם מעדיפים כלי שרת במקומו.

ולמעשה לדורות עולם כשצריכים לכפר על הבאת אש זרה על המזבח הפנימי כנ"ל, משתמשים בעצה שלהם שבזה היה החטא, היינו מביאים אש זרה על מחטה, שבזה אין מניעה ושם מותרת אש זרה, ובוז מכפרים על הבאת אש זרה על המזבח עצמו].